

MODIFICĂRI SEMANTICE ÎN LEXICUL LATIN AL ROMÂNEI SUB INFLUENȚA MEDIULUI MILITAR (V)

Cercetările prezentate în acest articol le continuă pe cele publicate în articole anterioare¹, în cadrul temei din enunț.

Așadar, în analizarea vocabularului latin moștenit al românei vom urmări să aplicăm *criteriul latinei de frontieră*, pe care l-am definit astfel: ori de câte ori se constată modificări semantice ale unor cuvinte românești în raport cu sensul clasic al etimonului lor latin este posibil și probabil ca inovațiile semantice să se fi produs în limbajul de grup al armatei romane și/sau luptătorilor daco-romani. De asemenea, dacă ne aflăm în prezența unor cuvinte latine păstrate, în aria neolatinității, numai în română – fie cu sensul lor clasic, fie modificate semantic – este posibil și probabil ca ele să fi aparținut aceluiași grup de vorbitori.

Pentru a transmite și înrădăcina cuvinte specializate și modificări semantice în limba generală (latina dunăreană), era necesar ca acest grup de vorbitori/luptători (1) să fie predominant sau important numeric și cu prestigiu în cadrul vorbitorilor idiomului general și (2) să poarte comunicări pe o foarte îndelungată perioadă. Condițiile au fost îndeplinite prin constatările: (a) militarii și veteranii erau dislocați în întreg „capul de pod” nord-dunărean (pe care îl reprezenta Dacia în cadrul apărării frontierelor Imperiului Roman) și (b) în continuitate: masa populației romanizate (atâta câtă a fost), după retragerea armatei romane, a luptat mai bine de un mileniu împotriva atacurilor triburilor, ulterior statalizate, ale barbarilor germanici, slavi și turanici. Pe aceste baze, am identificat o nouă serie de modificări semantice de grup armat ancestral, care va fi prezentată după cum urmează.

1. Dr. *a apleca* (ar. *aplecu*, megl. *plec*) este moștenit din lat. *applicāre* (EWR, 97; REW, 548; DER, 332; DEX ș.a.), care avea următoarea structură semantică: (1) „a aplica”, ca în formulările: *applicāre moenibus scalas* (Titus Livius, 59 a. Chr. – 17) „a propti scările de ziduri”; *trunco se applicuit* (C. Iulius Caesar, 100 – 44 a. Chr.) „s-a lipit de un trunchi”; *Cornelius flumini castra applicuit* (Livius)

---

¹ Cristian Mihail, *Modificări semantice în lexicul latin al românei sub influența mediului militar*: (I), în CL, XXXV, 1990, nr. 1, p. 21-31; (II), în DR, s.n., I, 1994-1995, nr. 1-2, p. 313-319; (III), în DR, s.n., II, 1996-1997, nr. 1-2, p. 325-332 și (IV), în DR, s.n., III-IV, 1998-1999, p. 213-216.

„Corneliu și-a sprijinit tabăra de fluviu”; *applicare sinistrum (cornu) ad oppidum* (Livius) „a-și sprijini flancul stâng de oraș”; *applicat capulo tenus ensem* (P. Vergilius Maro, 70 – 19 a. Chr.) „vără sabia până la mâner”; (2) (mar.) a) „a îndrepta spre”; b) „a acosta, a poposi”, ca în *navibus ad terram applicatis* (Caesar) „corăbiile fiind acostate la țărm”; (3) (fig.) „a aplica”, „a lipi”, ca în *applicāre se ad aliquem* (M. Tullius Cicero, 106 – 43 a. Chr.) „a se lipi de cineva” (ThLL; Guțu, DLR). Prin analiza acestei structuri, observăm intensă circulație a lat. *applicāre* în mediul militar, fapt întărit de constatarea că ngr. *applikaio* „a trage în gazdă”, „a poposi”, provine din sintagma *aplicāre castra* (NGSt; comentariu în REW).

Dr. *a apleca* are următoarele sensuri: 1) „a (se) înclina” și fig. „a (se) supune”; 2) „a alăpta”²; 3) fig. „a simți atracție, vocație pentru ceva”; 4) (în expr.) „a i se apleca”, „a-i veni greață”³ (DEX).

În limbile neolatine occidentale, continuatorii lat. *applicāre* nu au sensuri legate de mediul de luptă armată, precum cat. *aplegar*, v. fr. *aplover*, sp. *allegar* și pg. *achegar* „a aduce”, „a apropia”, „a uni” (REW, 548 ș.a.).

Pentru sensul „a (se) apleca”, în aceste idiomuri se utilizează împrumuturi culte de la lat. *inclināre*, precum it. *inclinare*, sp. și pg. *inclinare*, sau o moștenire de la lat. pop. **pendicāre* (cl. *pendēre*) „a spânzura” ș.a., ca fr. *pencher* (DEHF).

2. Dr. (înv.) *a cumpli* (ar. *cumpli* „a termina”) provine din (derivat al lat. arh. *plere* „a umple”; DEL, DCELC) lat. *complēre*, lat. pop. **cumplire* (EWR, 445; CDDE, 445; REW, 2101; DER, 2677 ș.a.), care semnifică: (1) „a umple”, ca în *complēre fossam aqua* (Caesar) „a umple șanțul cu apă”; (2) (spec.) „a umple, a ocupa complet”, ca în: *complēre montem hominibus* (Caesar) „a umple muntele cu oameni”, *milites murum celeriter complent* (Caesar) „îndată soldații umplu zidul” și fig. *complēre caede incendioque cuncta* (Livius) „a umple totul de masacre și incendii”; (3) (mil.) „a completa (efectivul)”, *complēre legiones* (Caesar) „a completa efectivul legiunilor”; (4) (vârstă și timp) „a împlini, a trăi”, *complevit tempora vitae* (Publius Ovidius Naso, 43 a.Chr. – 17) „și-a trăit traiul”; (5) „a îndeplini”, „a desăvârși”, *ut summum mei promissi compleam* (M. Tullius Cicero) „ca să-mi îndeplinesc în întregime promisiunea” (ThLL; Guțu, DLR).

Dr. *a cumpli* s-a modificat semantic față de etimon la „a ucide” – sens de violență maximă – în mediul unor lupte necruțătoare, plecându-se de la „a desăvârși” (după cum rezultă din structura semantică a lat. *complēre*); cf. și derivatele dr. *a cumpli*, dr. *cumplit* „groaznic”, *cumpliciune* (înv.) „cruzime”, *cumplitură* (înv.) „omorâre” (DER, 2677).

² Cf. „a apleca la sân” (DER) și opinăm prin îndemnul militarului și/sau veteranului către femeile lor pentru ca acestea să lipească gura odraslei la sân (sensul 3 fig. din structura semantică a lat. *applicāre*).

³ Când îți vine greață, te apleci, pentru ca, eventual, să vomități fără a te stropi pe picioare, ceea ce înlătură dificultatea exprimată în DER.

În celelalte arii romanizate, sensurile ar. *cumpli* „a împlini, a desăvârși” și cele similare ale it. *compi(e)re*, sp., pg. *cumplir*, v. it. *cumplire*, v. fr. *complir*, fr. *accomplir* nu au fost conduse spre violență, Munții Pindului fiind mai puțin expuși invaziilor barbare, iar Romania occidentală, mult mai rapid „pacificată”/statalizată de barbari. Aceeași explicație este valabilă și pentru derivatele descendenților occidentali ai lat. *complēre*, precum sp. *cumplido* „desăvârșit”, „complet”, „larg”, „abundent”, ajungându-se chiar la ...„compliment”, ca sp. *cumplimiento* (de unde it. *complimento* și fr. *compliment* (DCELC, DEHF)) etc.

Pentru sensul „a ucide”, în ariile romanizate sus-menționate a fost normală și suficientă: (a) continuarea cuvintelor latine clasice, precum: lat. *occidere*, ca în ar. *ḡid(ere)*, it. *uccidere* ș.a. (printre care și dr. *a ucide*); (b) generalizarea unor metafore (amuzante), ca fr. *tuer*, provenit din lat. pop. *tūtāre (cl. *tūtāri*) „a proteja”, apoi, „a potoli” (DEHF) și it. *ammazzare* (> sp. *mazar* și pg. *maçar*), format de lat. pop. *mattea „ciomag” (DEL, I, 166) sau (c) un împrumut din arabă, în care cuvântul care a dat it. *assassino* (> fr. etc.) însemna „băutor de hașis” (DEHF). Nicăieri, nici măcar o amintire de limbaj din mediul militar.

3. Dr. (*in*)*dupleca* (ar. *nduplic*, *-ari* „a încovoia”) este transmis din lat. *duplicāre* (lat. pop. *(*in*)*duplicāre*) (EWR, 834; CDDE, 523; REW, 2801; DER, 3121 ș.a.), care avea două sensuri: 1) „a dubla”, „a spori”, ca în *duplicāre modum hastae* (Cornelius Nepos, sec. I a.Chr.) „a dubla lungimea lancei”⁴ și 2) „a îndoii”, „a curba”, *hasta duplicat virum transfixa dolore* (Ovidius) „lancea care a străpuns pe viteaz în îndoiaie de durere” (ThLL; Guțu, DLR).

Sensul dr. *a îndupleca* – „a determina pe cineva să se supună, să consimtă la ceva, să facă ceva” (DEX) – apare ca provenind din cel de al doilea sens (violent) al etimonului latin („a îndoii”, „a curba” devenit „a determina la supunere”, sub amintirea indicelui semantic al forței).

Restrângerea semantică a lat. *duplicāre* (în mediu violent) nu a fost remarcată de Ernout și Meillet, care afirmă – în registru etimologic – că descendenții neolatini ai dublării se formează „mai ales în română de la *duplicāre*, iar în celelalte limbi romanice din *duplāre*” (cf. fr. *doubler* ș.a.) (DEL, p. 188). Se neglijează sensul „îndoire (încovoiere)”, care duce la „supunere” și „înduplecare” în română, în care dublarea nu are de-a face cu nici unul dintre aceste etimoane (rom. *dublu* este împrumutat din fr. *double*, care provine din lat. *dūplus*; DEHF)⁵.

Dintre continuatorii vest-romanici ai lat. *duplicāre* (REW, 2801), doar sp. *doblegar* „a (se) mlădia”, „a (se) îndoii” are la fig., rar, sensul „a (se) îndupleca”. Pentru sensul „a (se) îndupleca”, în toată Romania occidentală avem de-a face cu împrumuturi culte de la lat. *convingere* (fr. *convaincre* ș.a.), *persuadere* (sp. *persuadir* ș.a.) și *condescendere* (pg. *condescender* ș.a.). Nici o moștenire din *sermo castrensis*.

⁴ De remarcat un derivat interesant al lat. *duplicāre*: lat. *duplicarius* „soldat care primește soldă dublă” (DEL, P. 188).

⁵ Dr. (și ar.) *duplu* (înv.) ar putea proveni din lat. *dūplus*, nu ca în DER, 3084.

4. Dr. *lingură* (ar., mg. *lingură*, ir. *lingure*) este continuarea lat. *lingulă*, dim. al lat. *lingua* „limbă”⁶ (EWR, 981; CDDE, 1002; REW, 5036; DER, 4884 ș.a.)⁷. Rosetti (ILR, I, p. 169) consideră că lat. *lingulă* este continuat numai în română⁸, dar Meyer-Lübke (REW, 5036) menționează cat. *alegra* (chir.) „trepan” și sp. și pg. *legra* (chir.) „răzuitor de oase și al pietrei de pe dinți”, pe care însă Corominas (DCELC, III, p. 71) le consideră... semiculte. Dar nu există argumente pentru a nu fi considerate ca împrumuturi livrești în chirurgia medievală.

Lat. *lingulă* avea următoarele sensuri: 1) limbă mică de pământ, ca în *oppida posita in extremis lingulis* (Caesar) „cetăți așezate la capătul unor mici limbi de pământ (spre mare)”; 2) „șiret la încălțăminte” și fig. „secătură”; 3) „lingură”; 4) „spadă mică ascuțită” (M. Terentius Varro, 116 – 27 a. Chr.); 5) „limbușoară la instrumentele de suflat”; 6) „acul balanței”; 7) „capăt strâmtat de tub”; 8) „capătul scurt al unei pârgii” și 9) „os al sepiei” (Guțu, DLR).

Opinăm că lat. *lingulă* s-a restrâns semantic, în doi timpi, în latina dunăreană, la sensul „lingură”: ca urmare a utilizării frecvente a etimonului în mediul militar, mai întâi, la sensurile 1, 3 și 4 și, apoi, trecut în limbajul veteranilor, a rămas firesc doar la semnificația 3 din structura sa semantică.

Dr. *lingură* – „obiect casnic (pentru gătit și mâncat), scobit și cu mânere” – a revenit la o structură semantică largă, specifică cuvintelor foarte vechi (a se vedea în DEX).

În limbile neolatine occidentale – lipsite de influența puternică a unui mediu predominant de luptători armați – sensul „lingură” este asigurat de neoformării de la lat. *cochlearium*, *-are* „linguriță pentru melci și ouă” < lat. *cochlea*⁹, precum fr. *cuillère* (DEHF), sp. *cuchara*, it. *cuchaiolo* (DEI, II, 1182) și pg. *colher* (NDEL P).

5. Dr. *a peți* continuă lat. *petere*, lat. pop. *petire (EWR, 1208; CDDE, 1370 ș.a.), cf. v. nap. *pezzire* „a cerși.” (>) it. *pezzente* „cerșetor”, sp. și pg. „a peți”¹⁰, pg. *pedinte* „flașnetă”, sp. și pg. *pedido* „livrare”, „vânzare” și (înv.) „petiție” (REW, 6444; DER, 6312).

Lat. *petere* avea o structură semantică amplă: I. a căuta (să atingă) 1) să ajungă undeva, 2) să lovească, atacând, ca în *petere caput* (Cicero) „a viza să lovească capul”, *petere Hesperiam bello* (Vergilius) „a lovi Hesperia cu război”; II. „a căuta să obțină”, 1) „dorind”, ca în *petere gloriam* (Ovidius) „a căuta glorie”; 2) a) (spec.) „a candida la o magistratură”, b) „a peți”, ca în *multi illam petiere*

⁶ Lat. *lingua* este un derivat de la lat. *lingere* „a linge” (DEL).

⁷ Din cuvântul românesc provine bg. *lingur* „țigan care meșteșugărește și vinde linguri de lemn”, der. *lingurka* (fem.); *lingurče* „țigănuș” (Capidan, *Raporturi*).

⁸ Nu există motiv de surprindere că un cuvânt care (în opinia noastră) aparține limbajului militar ancestral s-a păstrat numai în română – singura limbă neolatină copios influențată de acest limbaj. Cuvinte latine de mediu militar moștenite doar în română mai există: *imperator*, *miles*, *procedere*, *sarcina*, *scandula*, *tenuare* și *atenuatus*, *trepidare* și *trepidus* (cf. articolele noastre menționate *supra*, nota 1).

⁹ Lat. *cochlear*, *-are* provine din gr. *kochlós* „scoică” (NDEL P).

¹⁰ Dar numai cu complement (în expresii): sp. *pedir en matrimonio* și pg. *pedir em casamento*.

(Ovidius) „mulți au pețit-o”; 3) „a cere, rugându-se”, ca în *pacem a Romanis petierunt* (Livius) „au cerut romanilor pace”; 4) „a pretinde”, „a reclama”; 5) „a se duce să ia”, „a lua”, „a scoate” (Guțu, DLR).

Avându-se în vedere dorința firească a militarilor și veteranilor de a se căsători/rostui, opinăm că lat. *petēre* s-a restrâns în limbajul acestor categorii de vorbitori (predominante în latina din Dacia) la „a peți”, care chiar înglobează indicii semantici de „căutare”, „dorință”, „rugă”, „pretenție”, „deplasare” și „scoatere / luare de undeva”, aflați în structura semantică a acestui cuvânt latin, de unde în dr. *a peți* sunt oarecum însumate: căutarea cu dorință/rugă a miresei, scoaterea din căminul părinților și ducerea ei la casa militarului/veteranului.

Ceea ce nu s-a petrecut în limbile romanice vestice, în care lat. *petēre* a fost înlocuit de lat. *demandare* „a cere” (DCELC, III, p. 713), ca în fr. *demandeur en mariage* „a peți”.

Opinăm că lat. *petēre* > dr. *a peți*, lat. *miles* > dr. *mire* și chiar lat. *vētērānus* > dr. *bătrân* făceau parte din limbajul obsesiv atât al militarilor și veteranilor dornici de a se căsători, cât și al localnicilor care „vânau” o partidă cu bănoșii reprezentanți ai oastei, avându-se în vedere că, încă de la Hadrianus (117 – 138), veteranii se puteau căsători cu femei autohtone, iar de la Septimius Severus (193 – 211) chiar soldații în termen puteau încheia căsătorii (în legalitate).

6. Dr. *seceră* (ar. *seatire*, mg. *sețări*) urmează lat. *sicilis* (EWR, 1573; REW, 7900; DER, 7655 ș.a.), care denumea „un fier de lance cu lamă lată curbată” și „un fel de seceră” (DEL). De la Ernout și Meillet mai aflăm că ar putea proveni din lat. *sĕcare* „a scurta”, dar mai sigur a fost format de la lat. *sica*, *-ae* „pumnal cu lama curbată”, un împrumut din tracă, deoarece acest tip de pumnal era arma națională a tracilor. Mai târziu, la Roma, *sica* a devenit arma briganzilor și a asasinilor. De unde lat. *sicarius* „cuțitar”, „asasin”, „bandit” (> fr. *sicaire* „ucigaș plătit”) (DEL, p. 623). Cuvântul este vechi, fiind prezent în versuri din *Eneida* (DEL), dar și la Quintus Ennius (239 – 169 a. Chr.) și C. Plinius Secundus (Pliniu cel Bătrân) (23 – 79), de asemenea ca unealtă agricolă și armă (ThLL; Guțu, DLR).

Dr. *seceră* are doar sensul „unealtă agricolă manuală cu lama curbată cu care se taie/recoltează păioasele”. Deși a pierdut unul dintre sensurile etimologice, cel de „armă”, *seceră* trebuie să fi fost utilizată (aflându-se la îndemână) ca armă în luptele seculare ale daco-romanilor și românilor, precum: *furca* < lat. *furca*, *fuște* (înv. „bătă”) < lat. *fustis* (der. dr. *fustași* „lăncieri”), *măciuca* < *matteuca, *secură* < lat. *securis* etc., dintre care – adăugându-se și denumiri de arme din slavă¹¹ – multe au trecut în limbile vecine (Drăganu, *Rom.*, p. 85-86).

¹¹ Căci multe denumiri militare latine au fost înlocuite – în cadrul confruntărilor României cu barbarii – cu cuvinte slave în est și germanice în vest, precum: *bellum* cu dr. *război* (< sl.) – fr. *guerre* etc. (< germ.); *calcar,-aris* cu dr. *pinten* (< sl.) – fr. *éperon* (< franc.); *castra, -orum* cu dr. *tabără* (< sl.) – fr. *bivouac* (< germ.); *hasta, -ae* cu dr. *suliță* (< sl.) – it. *picca* etc. (< germ.); *signum* cu dr. *steag* (< rus.) – fr. *étendard* (< franc.) etc.

Având în vedere acest „climat”, opinăm că apartenența lat. *sicilis* la limbajul roman și, apoi, daco-roman al armelor i-a determinat continuitatea în română. Mai mult – cu excepția unor dialecte italiene (probabil, din zone cu densitate mai mare de veterani) – limbile neolatine occidentale nu-l cunosc. Astfel, pentru sensul „seceră” în aceste idiomuri circulă: sp. *segadera*, derivat din *segar* < lat. *sĕcare* „a scurta” (DCELC, IV, p. 174); it. *falce*, *falcetto* și pg. *foice* < lat. *falce(m)* < lat. *falx*, *-cis* „coasă” (DEI și NDELP) și fr. *faucille* < lat. pop. *falcicula, dim. al lat. *falx*, *-cis* (DEHF). Se poate observa că toate aceste cuvinte aparțin mediului agrar, fără legături cu cel militar. Lat. mil. *sicilis*/dr. *seceră* n-a putut fi înlocuit de dr. (< sl.) *coasă*. Avea memorie.

7. Dr. *a secera* este considerat în REW (7900) și DER (7655) ca derivat al dr. *seceră*. Mai curând verbul este moștenit din lat. pop. *sicilare (DEX). Acesta provine din lat. cl. *sicilire* „a tăia cu secera”, care este derivat din lat. *sicilis* (DEL, p. 623).

Opinăm că derivarea de la denumirea unei arme (*sicilis*) – care provine tot de la o armă (*sica*) – i-a asigurat continuitatea în limbajul de frontieră (militar) din latina dunăreană și, apoi, în română.

În limbile romanice occidentale (cu excepția unor dialecte italiene, probabil influențate de limbajul unor veterani), lat. cl. *sicilire*/lat. pop. *sicilare nu au fost continuate. Pentru sensul „a secera” sunt utilizate formele: sp. *segar* provenit din lat. *sĕcare* „a scurta” (DCELC); it. *falciare*, pg. *foiçar* și fr. *faucher*, continuate din lat. pop. *falcare – derivat din lat. *falx*, *-cis* „coasă” – care a înlocuit lat. *sĕcare* (DEHF).

Ca urmare a provenienței sale armate ancestrale (lat. *sica* > lat. *sicilis*/*sicilare > dr. *a secera*), forma dr. *a secera* rememorează – și astfel a putut primi, cu ușurință, până în contemporaneitate/modernitate – indici semantici de o violență extremă, precum: „a nimici”, „a anihila”, „a rade de pe suprafața pământului”, „a trage cu o armă automată deplasându-o în plan orizontal” (DER și DEX).

8. Concluziile confirmă premisele cercetărilor. Dr. *a apleca*, *a cumpli*, *a (în)dupleca*, *lingură*, *a peți*, *seceră* și *a secera* sunt moștenite (și ele) din limbajul de grup militar roman și/sau daco-roman.

Româna – ca singura continuatoare a unei latine de frontieră/militare, celelalte regiuni de frontieră ale Imperiului Roman din Europa (Panonia și Renania), Africa și Asia nemaifiind astăzi romanice – *trebuia să păstreze vestigiile ale limbajului militar roman, pe care să le fi continuat rezistența daco-romană* la atacurile seculare ale triburilor barbare, pentru salvarea obștilor, cu vieți (implicit etnice) și pământuri. Prin cercetările prezentate în cele 5 articole aparținând temei pe care ne-am propus-o, am evidențiat atât numeroase modificări semantice de mediu militar specifice românei, cât și unele cuvinte militare latine păstrate numai în română, contribuind și la înțelegerea particularizării românei în aria neolatinității. Rezultatele obținute prezintă nu numai interes lingvistic, ci și istoric, ele propunând informații asupra vieții sociale și perenității populației nord-dunărene romanizate, într-o perioadă aproape lipsită de documente.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Capidan, *Raporturi* = Th. Capidan, *Raporturile lingvistice slavo-române. Influența română asupra limbii bulgare*, Cluj, 1923, p. 232.
- CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elemente latine (A – Putea)*, București, 1907 – 1914.
- DCELC = I. Corominas, *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*, Berna, 1954 – 1957.
- DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Paris, Larousse, 1996.
- DEI = C. Battisti, G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, Florența, 1950 – 1957.
- DEL = A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, 1959.
- DER = Al. Ciorănescu, *Diccionario etimológico rumano*, Tenerife, 1966.
- DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționar explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, Editura Academiei Române, 1965 și urm.
- Drăganu, *Rom.* = N. Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomastice*, București, 1933, p. 85-86.
- EWR = S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, Heidelberg, 1905.
- Guțu, DLR = G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, 1983.
- ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. Limba latină*, București, 1938.
- NDELP = R. Fontinha, *Novo dicionário etimológico de la lingua portuguesa*, Porto, f.a.
- NGSt = G. Meyer, *Neugriechische Studien*, Wien, 1895, 2, 11.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, ed. a III-a, Heidelberg, 1931.
- ThLL = *Thesaurus Linguae Latinae*, Leipzig, 1900 și urm.

București, str. Dr. Iacob Felix, 61, ap. 41